

Kvalita života dětí v dětském domově rodinného typu

Martina Novotná

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina NOVOTNÁ**

Osobní číslo: **H10061**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Kvalita života dětí v dětském domově rodinného typu**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti ústavní výchovy.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

LAZAROVÁ, Bohumíra et al. Strategie výchovy v zařízeních institucionální výchovy. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2008. ISBN 978-80-86856-57-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-852-8283-6.

MATOUŠEK, Oldřich. Ústavní péče. Vyd. 2. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-858-5076-1.

ŠVANCAR, Zdeněk a Jana BURIÁNOVÁ. Speciálně pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-363-88.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Martina Růžičková
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

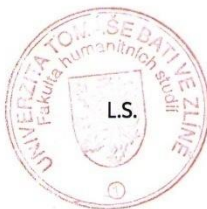
30. listopadu 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

3. května 2013

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Aněžka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 8.4.2013

.....
Provozní

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá kvalitou života dětí v dětském domově rodinného typu. Teoretická část obsahuje objasnění pojmu kvalita života, rozsah a hodnocení kvality života, a také faktory, jež mohou kvalitu života ovlivnit. Dále je zaměřena na systém náhradní výchovné péče, kde je podán přehled o náhradní rodinné péči a ústavní výchově. Podrobněji se práce věnuje problematice dětských domovů, jejich historickému vývoji, typům a z důvodu výzkumného šetření konkrétně popisuje Dětský domov rodinného typu ve Strážnici.

Navazující praktická část obsahuje metodiku výzkumu, jehož hlavním cílem je zjistit, jak děti v dětském domově rodinného typu vnímají kvalitu svého života. Více se pak zaměřuje na vztahy s ostatními dětmi ve skupině, jaké jsou jejich vztahy s vychovateli v tomto zařízení, a také jejich spokojenost s vnitřním řádem a fungováním dětského domova.

Klíčová slova: kvalita života, dětské domovy rodinného typu, náhradní rodinná péče, ústavní výchova

ABSTRACT

This thesis focuses on the quality of life of children in children's homes of a family type. The theoretical part includes clarification of the concept of quality of life, range and quality of life, and also factors that can affect quality of life. It also specializes in a substitute care system, which provides an overview of foster care and institutional care. More specifically deals with the issues of children's homes, their historical development, and because of the types of research, specifically describe the family-type children's home in Strážnice.

Follow the practical part includes research methodology, whose main aim is to find out how children in orphanages a family perceive their quality of life. More than just focusing on relationships with other children in the group, what are their relationships with

educators in this facility as well as their satisfaction with the internal rules of operation of a children's home.

Keywords: quality of life, family-type children's homes, foster care, residential care

Děkuji paní Mgr. Martině Růžičkové za odborné vedení, rady a pomoc při zpracování bakalářské práce.

Dále děkuji i ředitelce Dětského domova ve Strážnici paní Mgr. Olze Lysé, která mi umožnila provést výzkum a taktéž děkuji všem dětem, jež mi byly nápomocny a poskytly mi informace ke zpracování výzkumu bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 KVALITA ŽIVOTA	13
1.1 ROZSAH POJETÍ KVALITY ŽIVOTA	13
1.2 HODNOCENÍ KVALITY ŽIVOTA	14
1.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ KVALITU ŽIVOTA	16
2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE A JEJÍ VLIV NA DÍTĚ	17
2.1 TYPY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	19
2.1.1 Svěření do péče jiné osoby než rodiče (opatrovnictví)	20
2.1.2 Osvojení (adopce)	20
2.1.3 Pěstounská péče	21
2.1.4 Poručenství	22
2.2 POTŘEBY DĚTÍ V NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI	22
3 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA	24
3.1 ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ VÝCHOVY	24
3.2 „HOSTITELSKÁ PÉČE“	26
3.3 MOŽNÁ RIZIKA A NEDOSTATKY ÚSTAVNÍ PÉČE.....	27
4 DĚTSKÉ DOMOVY	29
4.1 VÝVOJ DĚTSKÝCH DOMOVŮ	29
4.2 TYPY A ORGANIZACE DĚTSKÝCH DOMOVŮ	30
4.3 DĚTSKÝ DOMOV RODINNÉHO TYPU VE STRÁŽNICI.....	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	34
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	35
5.1 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ	35
5.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	35
5.3 SPECIFIKACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	35
5.4 SBĚR DAT A JEJICH ORGANIZACE	36
5.5 VÝZKUMNÁ TECHNIKA	36
5.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	37
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU	39
6.1 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	39
6.2 OBLASTI KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	40
6.3 SHRNUTÍ.....	44
ZÁVĚR	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	46
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	48
SEZNAM OBRÁZKŮ	49
SEZNAM TABULEK	50
SEZNAM PŘÍLOH	51

ÚVOD

V situacích, kdy úloha rodičů selhala ať už ve spojitosti se subjektivními či objektivními příčinami, nejlepším možným řešením je náhradní rodinná výchova, případně pak výchova ústavní, která zahrnuje také výchovu dětí v dětském domově. Pokud se rodiče z nějakých důvodů nemohou nebo nechťejí starat o své děti, je to mnohdy spojeno s traumatickými zážitky, které jsou dlouhodobě vryty do paměti dětí, které se pak musí mnohdy celý život vypořádávat s těmito vzpomínkami, kdy jsou nedobrovolně vyčleněny z bezpečí domova a stanou se tak bezprizorními ve společenství lidí, pociťují ztrátu soukromí s důsledky vynětí z kontinuity, které s sebou nese život ve vlastní rodině, nejen ve vztahu s rodiči, ale také se sourozenci, babičkou či dědečkem. O to vše najednou přijdou a není snadné u těch, co toto odloučení již vzhledem ke svému věku dokážou vnímat jak rozumově tak citově, vzbudit důvěru, bezpečí a také smysl života, kdy nemají vzor společného rodinného soužití, pocit porozumění a sounáležitosti k osobám a i k věcem, které domov vytváří. Není možné jim dopřát to, co jiné děti považují za samozřejmou součást jejich života. Radosti i starosti prožívané v každodenním setkávání v kruhu rodinném, jsou spojeny s určitým okruhem osob a událostí, které jsou v rodinách po generace předávány jako tradice a zvyklosti, tedy určitý soubor činností, typických jen pro tu jedinou a i jedinečnou rodinu.

Oproti minulosti však prošly dětské domovy velkými změnami, mění se z internátního typu na typ rodinný. Můžeme tedy říct že, jsou děti poněkud lépe připravovány na další život mimo dětský domov. I přesto jsou však mnohem více ohroženy nepříznivými sociálními událostmi. Jejich začátky a zapojení se do života je oproti jedincům pocházejících z původního, ale i náhradního rodinného prostředí, značně ztížen. Ne všechny děti ale splňují kritéria pro adopci či jinou formu náhradní rodinné péče a právě pro ně je mnohdy nejlepším možným řešením pobyt v dětském domově. Všechny tyto děti dříve či později poznají důvody, proč jsou právě v dětském domově. Časem si vytvoří určitý vztah nejen mezi sebou, ale především k dospělým, kteří se o ně starají, tráví s nimi volný čas, zažívají dobré i zlé. Naopak vychovatelé je hlouběji poznávají, snaží se v nich najít a vyzdvihnout to dobré. Vzniká oboustranná důvěra. Vychovatelé jsou ovšem determinováni velkou škálou nařízení, zákonů a okolností, které stanoví podmínky, za kterých výchova v dětských domovech probíhá. Proto, aby výchova byla co

nejefektivnější, je nutné, aby nejen vychovatelé, ale i děti dokázaly tuto výchovu ovlivňovat, aby se na ní podílely.

To, že dětské domovy nemohou nahradit vlastní rodinu je však zcela jasný fakt. Mohou jim ale zajistit kvalitní život? Na tuto otázku se pokusíme nalézt odpověď at' už z odborné literatury, tak i od samotných dětí, které v těchto zařízeních žijí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 KVALITA ŽIVOTA

Vymezení pojmu „kvalita života“ není naprosto jednoznačné. Někteří autoři tvrdí, že obecně platná definice kvality života v podstatě neexistuje, neboť ji každý člověk vnímá jinak. Z tohoto přesvědčení tedy vyplývá, že kvalita života je to, zač ji jedinec považuje. Ve snaze o vysvětlení kvality života většina autorů spíše rozvíjí celkové pojetí života - kvalita života označuje kvalitu existence a kvalitu životního stylu. O kvalitu života se zajímají odborníci různých profesí a různé skupiny lidí. Sociologové, zabývající se touto problematikou, se zaměřují převážně na subjektivní pocity a prožívání jedince a na jeho vlastní hodnocení. (Duffková, Urban a Dubský, 2008, s. 25)

„Kvalita života představuje komplexní veličinu, která odráží úsilí jedince i společnosti o naplnění představ o životní pohodě. Zahrnuje objektivní faktory, především materiální blaho, snižování sociálních rozdílů. Jde o možnosti naplňovat své představy o sobě samém, možnosti dosahovat životních cílů, prožívat život s radostí a uspokojením v rovině fyzické, psychologické, sociální i duchovní.“ (Čeledová a Čevela, 2010, s. 88)

Otázkou kvality života se zajímali lidé od pradávna. To, co my dnes nazýváme kvalitou života, však nazývali poněkud odlišně. Jeden druh studijního zájmu tvořili ti, kteří se zabývali duchovním (náboženským) životem. Tam šlo o otázky “dobrého života” či “moudrého života” v protikladu k životu řízeného chytrostí a vychytralostí. Druhý studijní zájem směřoval filozoficky - speciálně pak cestou etickou a antropologickou. Zde se jedná o otázky “dobrého” v protikladu k “špatnému” životu. Zde byl výrazně formulován směr zvaný hedonismus (hedoné znamená slast, a v tomto smyslu pak i štěstí).

Na kvalitu života se mohou ptát různí lidé. Podle jejich zájmu bude určováno i to, čemu bude věnována větší pozornost. Na kvalitu života lidí se může ptát vědec – lékař, psycholog, sociolog, pedagog, duchovní, filozof, politik či podnikatel. Důležité je i vědět v jakém kontextu se tento zájemce na kvalitu života ptá – jestli se jedná o výzkum, o stanovení politického opatření nebo o distribuci určitého druhu zboží.

1.1 Rozsah pojetí kvality života

O kvalitě života lidí je možno hovořit a mít na mysli různý rozsah pojmu “člověk”. Můžeme hovořit o kvalitě života jednotlivce (individua). Také je možné hovořit o kvalitě života dvojice lidí, například v manželství, mezi dvěma přáteli, ve vztahu nadřazený –

podřízený, učitel - žák atp. Nebo je možné hovořit o kvalitě života skupiny lidí a to jak skupiny malé – rodiny, školní třídy, dětského domova atp. nebo velké oblasti – např. obyvatel ve Zlínském kraji, ve státě – např. v naší republice nebo na celém kontinentě atp.

Křivohlavý (2002, s. 31) uvádí tři rozdílné sféry, které mapují celou problematiku kvality života, a to:

- a) **makro-rovina** – jde o otázky kvality života velkých společenských celků (dané země, kontinentu). Jedná se o nejhlubší zamyšlení nad kvalitou života, o absolutní smysl života;
- b) **mezo-rovina** – zde se jedná o otázky kvality života v malých sociálních skupinách – škole, nemocnici, domově pro seniory atp. Jde nejen o respekt k morální hodnotě života člověka, ale i o otázky sociálního klimatu, vzájemných vztahů mezi lidmi, otázky uspokojování základních potřeb každého člena dané společenské skupiny či sdílených hodnot;
- c) **osobní (personální) rovina** – je definována jako život jednotlivce (individu). Týká se každého z nás jednotlivě, kdy při stanovení kvality života jde o subjektivní hodnocení. Každý z nás tedy hodnotí sám kvalitu vlastního života.

1.2 Hodnocení kvality života

Podle Čeledové a Čevely (2010, s. 35) se jako podstatné pro hodnocení kvality života ukázalo subjektivní vnímání. Příznivé podmínky nevedou automaticky k vyšší kvalitě života nebo naopak. Pro kvalitu života je důležité vnímání sebe sama, s cílovými hodnotami a jejich naplněním, s odolností vůči stresu. Kvalita života není determinována pouze nepřítomností nemoci, ale jedná se o mnohohrstevný pocit člověka spojený s prožitkem spokojenosti, štěstí či blaha. Subjektivní kvalita se týká míry naplnění životního smyslu. Lidé ve stejné životní situaci se mohou velmi lišit v hodnocení kvality svého života (Čeledová a Čevela, 2010, s. 36).

Z pohledu sociologie se jedná o mnoho aspektů, které kvalitu života ovlivňují:

- a) **životní úroveň** – vyjadřuje materiální a ekonomické podmínky života,
- b) **způsob života** – charakterizuje život člověka jako celek, zachycuje jeho charakter, obsah a strukturu, ovlivňuje charakter životního stylu,

- c) **životní styl** – souhrn zvyků, obyčejů, norem, hodnot a zájmů jedince, skupiny, společnosti, formuje se pod vlivem výchovy a lze ho chápat jako odraz duchovního citění, kultury, vzdělání a morálky,
- d) **hodnoty** – vyplývají ze zájmů a potřeb, představují závažné cíle, ideály, vážou se na smysl a normy lidského života,
- e) **potřeby** – sedmistupňové rozlišení potřeb mezi dvěma extrémy – zajištěním existence a dosažením kvality života dle A. W. Maslowa.

Pokud se opíráme o Maslowovu pyramidu lidských potřeb, pak můžeme k základním podmínkám řadit tělesnou pohodu, bezpečné prostředí, mezilidské vztahy, vlastní identitu a smysluplnou činnost. Z toho tedy vyplývá, že kvalita života jedince je přímo úměrná míře uspokojení jeho základních životních potřeb.

Měření je proces přiřazování čísel objektům nebo událostem podle určitých pravidel. Pro proces vývoje nástrojů měření byla stanovena tato kritéria:

- „musí reflektovat oblasti důležité pro pacienty,
- měření by se mělo zaměřovat na fyzické i psychické zdraví,
- výsledné hodnoty by měly být použitelné pro statistickou analýzu,
- měl by být validní, relevantní, krátký a jednoduchý.“ (Vaďurová a Mühlpachr, 2005, s. 53)

Existuje celá řada metod, týkající se měření a hodnocení kvality života. Křivohlavý (2002, s. 41) dělí tyto metody na tři skupiny:

1. Objektivní metody měření kvality života, kdy tuto kvalitu hodnotí druhá osoba – externí kritéria v pojetí a hodnocení kvality života;
2. Subjektivní metody měření kvality, kdy je hodnotitelem sama osoba – interní kritéria v pojetí a hodnocení kvality života;
3. Metody smíšené jako kombinace předchozích dvou metod.

Kvalita života se v současné době používá pro hodnocení zdravotních a sociálních intervencí u širokého spektra onemocnění a nepříznivých životních okolností. Světová zdravotnická organizace vyvinula dotazník zaměřený právě na měření kvality života WHOQOL-100 (World Health Organization Quality of Life Assessment) a jeho zkrácenou verzi WHOQOL-BREF. WHOQOL-100 zahrnuje 24 aspektů života sdružených do 6

domén: fyzické zdraví, prožívání, úroveň nezávislosti, sociální vztahy, prostředí, spiritualita a celková kvalita života. Výsledky dotazníku WHOQOL-BREF jsou rozděleny do 4 domén (fyzické zdraví, prožívání, sociální vztahy, prostředí) a dvou samostatných položek hodnotících celkovou kvalitu života (kvalita života a spokojenost se zdravím).

Dotazníky WHOQOL-100 a WHOQOL-BREF slouží k hodnocení kvality života skupin či populací. Mohou být využity k zjišťování rozdílů kvality života zkoumaných skupin vzhledem k běžné populaci nebo k hodnocení sociálních a zdravotních intervencí u zkoumané skupiny. Jsou určeny k samostatnému vyplnění respondentem nebo jejich administrace může probíhat v podobě strukturovaného rozhovoru.

1.3 Faktory ovlivňující kvalitu života

První faktory ovlivňující kvalitu života vymezil W. Forrester, a jsou to: zabezpečení potravinami, finance, zabezpečující životní standard, stav znečištění životního prostředí, hodnota růstu počtu obyvatel.

Toto vymezení upřesnila a rozšířila OSN v roce 1961, kdy přijala 12 faktorů a označila je jako „podmínky života“: stav ochrany zdraví, životní prostředky, vzdělání, pracovní podmínky, stav zaměstnanosti, uspokojování potřeb a zásoby, doprava a komunikace, byty a jejich výstavba, odpočinek a zábava, oblékání, sociální jistoty, osobní svoboda. V roce 1974 Evropská komise OSN systematizovala sociální indikátory do osmi skupin - zdraví, kvalita pracovního prostředí, nákup zboží a služeb, možnosti trávení volného času, pocit sociální jistoty, možnosti rozvoje osobnosti, fyzikální kvalita životního prostředí, možnost účasti na společenském životě. (Vaňurová, 2005, s. 17)

2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE A JEJÍ VLIV NA DÍTĚ

V případě, že dítěti nelze zabezpečit vyhovující prostředí ve vlastní rodině, přichází na řadu náhradní rodinná péče. Již z názvu vyplývá snaha o co největší přiblížení se klasické rodině. Jedná se o formu péče o dítě, kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí, jež nejlepším možným způsobem připomíná přirozené prostředí rodiny.

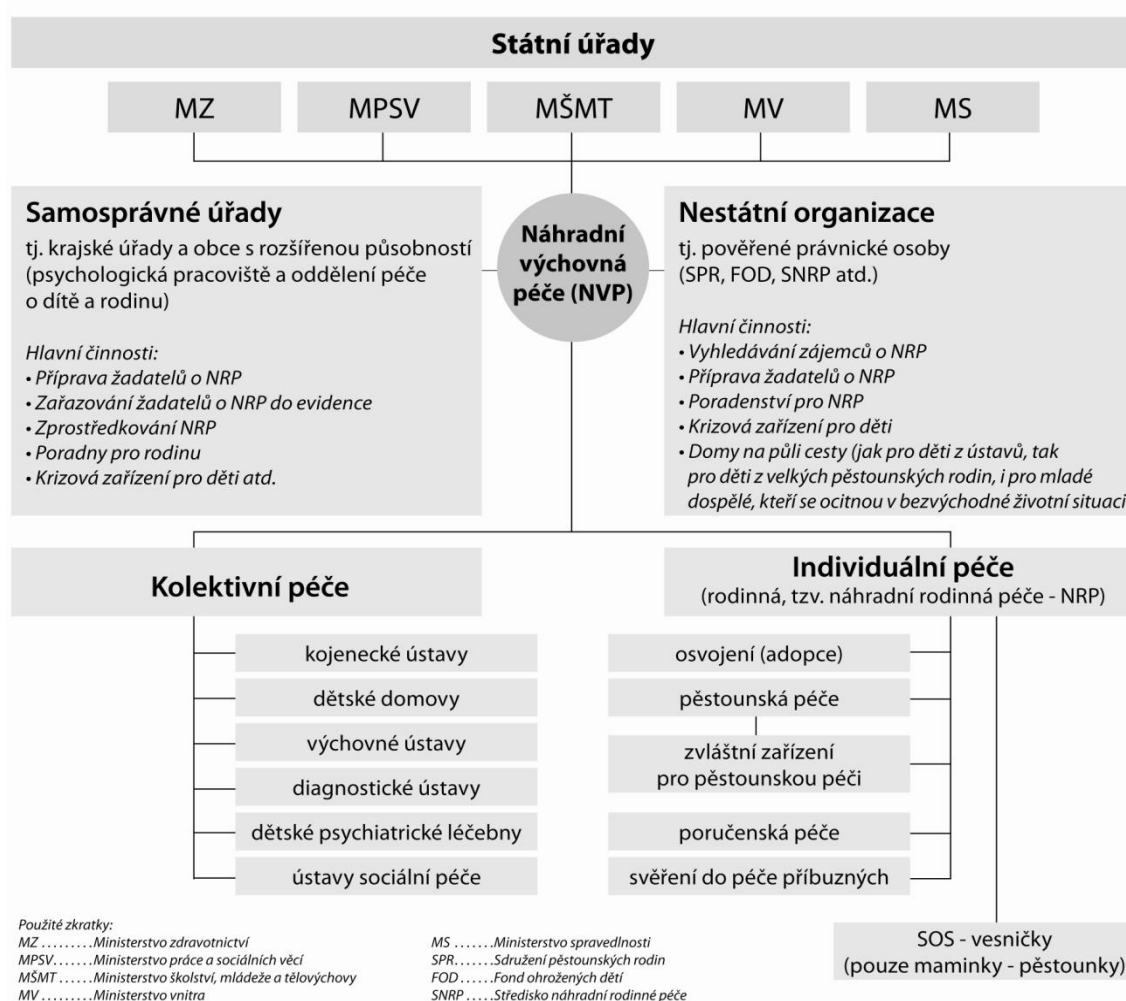
V širším slova smyslu můžeme do náhradní péče o dítě zahrnout také veškeré instituce a subjekty, které na péči o dítě participují (např. odbor péče o dítě, státní a soukromé neziskové organizace, církevní organizace, jež podporují rozvoj a kvalitní život dětí ohrožených především sociálním vyloučením). V užším pojetí lze chápat náhradní péči o dítě jako systém subjektů, který dělíme na náhradní rodinnou péči a náhradní ústavní péči.

Podstatným problémem je posuzování situace a stavu dětí umístovaných do náhradní výchovné péče vůbec. První signály k posouzení ohrožení zdravého vývoje dítěte může zachytit nejen dětský lékař, ale i pedagogové mateřských a základních škol nebo také blízcí, jež jsou v kontaktu s dítětem. Jsou to děti týrané, případně zneužívané, kterým rodiče těžce ublíží, v některých případech může jít i o psychické týrání, které nelze v lékařských ordinacích snadno zjistit.

Nejčastějšími důvody pro přeřazení dítěte do náhradní péče či vzniku zájmu o dítě ze strany subjektů péče jsou podle Svobodové a kol. (2002, s. 37):

1. nezvládnutá výchova
 2. zanedbávání, zneužívání a týrání dětí
 3. trestná činnost rodičů
 4. alkoholismus rodičů
 5. nízká sociální úroveň rodiny (sekundární příčina)
 6. prostituce matky
 7. osiření.
- (1 – nejčastější, 7 – nejméně časté)

Náhradní rodinná péče je podskupinou širokého systému náhradní výchovné péče, jež zahrnuje péči o opuštěné, osiřelé nebo ohrožené děti.

Obrázek č.1 *Náhradní výchovná péče*

Zdroj: Opatřil a kol., 2008, s. 7.

Opuštěné děti byly přijímány do nových náhradních rodin již odedávna. Děti byly svými novými rodiči vyvoleny, v dnešní době se však ocitáme v situaci, kdy jsou pro děti noví rodiče vybíráni.

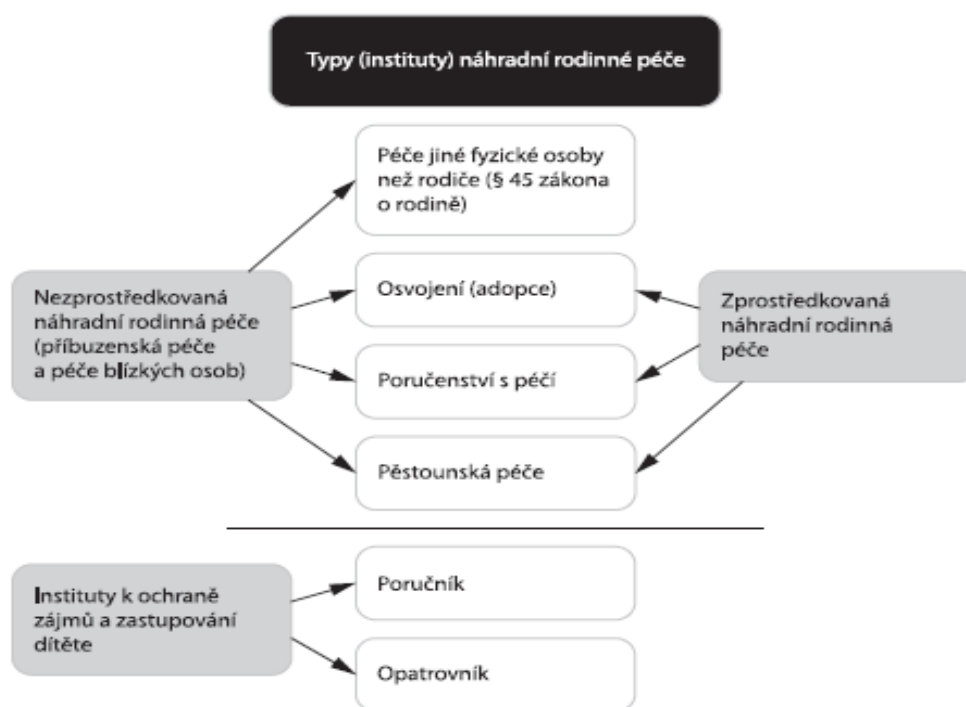
Příchod do náhradní rodiny může působit na každé dítě jinak. Reakce na tak závažnou situaci není jednotná a nese znaky vrozených vlastností, kterými jsou děti vybaveny. Tyto jejich charakteristiky a znaky jsou nepochybně jedním z faktorů, jak dítě zpracuje fakt, že je vlastní, ale navíc i nevlastní. „Že se s ním bez jeho vlastního přičinění něco stalo, že je něčím nápadné, že se najednou vymyká běžnému průměru“ (Matějček a Dytrych, 1999, s.75). Psychologové však dovedou nejrůznějšími metodami a testy tuto vrozenou individualitu alespoň zhruba odhalit a jeho reakcím a chování pak lépe porozumět. Mnohdy lépe než toho dosáhnou jak rodiče vlastní, tak i nevlastní.

Jak dítě náhradní rodinu vnímá a prožívá je závislé převážně na jeho věku a tím i na stupni jeho mentálního vývoje. Jinak se bude se svým postavením nevlastního dítěte vyrovnávat v kojeneckém věku, jinak ve věku batolecím, předškolním, školním a mladistvém. Proto je důležité, aby i za podmínek, kdy dítě vyrůstá jako nevlastní, všechny fáze jeho vývoje probíhaly pokud možno zdravě a správně, a aby vedly ve vlastní spokojené manželství a rodičovství. „Teprve vlastním rodičovstvím se totiž jeden celý socializační cyklus uzavírá a slouží jako předpoklad a východisko cyklu dalšího v nové lidské generaci.“ (Matějček a Dytrych, 1999, s.79)

2.1 Typy náhradní rodinné péče

Případy skutečně osiřelých dětí řeší systém náhradní rodinné péče v dnešní době pouze ojediněle. Většinou se jedná o děti tzv. sociálně osiřelé, což znamená, že mají oba nebo alespoň jednoho rodiče, ale ti se o ně nemohou, nechtějí nebo neumějí starat. Ve všech těchto případech jsou děti svěřeny do péče širší rodiny či osoby, kterou dítě dobře zná. Až další volbou jsou osoby, které dítě nezná a které jsou schopny a ochotny se o dítě starat a přijmout je do své rodiny.

Obrázek č.2 Typy náhradní rodinné péče

2.1.1 Svěření do péče jiné osoby než rodiče (opatrovnictví)

V případě, kdy se rodiče o dítě z různých důvodů nestarají, jako první přichází do úvahy svěření do péče jiné osoby. Soud dává při výběru vhodné osoby přednost zpravidla příbuznému dítěte, může to ale být i někdo, kdo je dítěti blízký, k němuž má dítě vytvořený citový vztah. Dítě má tak možnost zůstat v původní rodině nebo u známých osob.

Návrh na svěření do péče může k soudu podat osoba, jež chce dítě do péče svěřit nebo může sám soud zahájit řízení o svěření do péče i bez tohoto návrhu. Podmínkou je, že osoba se svěřením do své péče souhlasí.

Podmínkami pro svěření dítěte do péče jiné osoby jsou:

- svěření do péče jiné osoby je v zájmu dítěte,
- osoba se svěřením dítěte do své péče souhlasí,
- osoba poskytuje záruku zdárné výchovy dítěte (Bubleová, 2011, s. 42).

Práva a povinnosti pečující osoby jsou vymezeny soudním rozhodnutím, rodičům však dále trvá vyživovací povinnost a jejich rodičovská zodpovědnost je omezena soudním rozhodnutím v tom rozsahu, v jakém práva a povinnosti přešly právě na pečující osobu.

2.1.2 Osvojení (adopce)

Podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů, osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí.

„Osvojením neboli adopcí se z cizího dítěte stává dítě vlastní a ten, kdo je za vlastní přijímá, se podle zákona stává jeho rodičem se všemi právy a povinnostmi. Před zákonem je v takovém postavení, jako kdyby se mu toto dítě narodilo. Následkem toho se i všichni příbuzní tohoto nového rodiče čili osvojitele stávají automaticky i příbuznými tohoto dítěte čili osvojence.“ (Matějček a Dytrych, 1999, s. 104)

Zrušitelné osvojení

Již z názvu je patrné, že tento typ osvojení může být zrušen. Provádí tak soud, a to na návrh osvojence nebo osvojitele. Zrušením osvojení vznikají znovu vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou. Osvojenec nabývá opět svého

dřívějšího přijetí. Tento typ osvojení se využívá v případě přijetí dítěte mladšího jednoho roku.

Nezrušitelné osvojení

Též plné osvojení nebo osvojení II. stupně nelze zrušit, tzn., že rodičovská práva a povinnosti osvojitelů k dítěti jsou trvalá, stejně jako práva a povinnosti dítěte vůči osvojitelům. Pokud osvojitelé nemohou nebo nechtějí o dítě dále pečovat, mají stejné možnosti jako v případě vlastního dítěte - svěřeni dítěte do jiné náhradní rodiny, do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo v krajním případě do ústavní výchovy. Osvojitelé jsou zapsáni v matrice i v rodném listě dítěte namísto původních rodičů.

2.1.3 Pěstounská péče

Pěstounství je druhou základní formou náhradní rodinné péče. Druhé místo zaujímá zejména díky počtu dětí, u kterých je u nás každoročně realizována. O svěřeni dítěte do pěstounské péče se uvažuje, pokud u něj z nejrůznějších důvodů nelze provést jeho osvojení.

„Pěstounská péče je podle zákona o rodině státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“ (Bubleová, 2011, s. 6)

V praxi se uplatňují dva typy pěstounské péče:

- a) **individuální:** příbuzní (prarodiče, jiní příbuzní) nebo cizí osoby (klasická pěstounská péče jako dlouhodobé řešení)
- b) **skupinová:** velké pěstounské rodiny, pěstounské páry nebo SOS dětské vesničky (matka pěstounka)

Cílem pěstounské péče jakožto instituce je poskytnout náhradní rodinné prostředí dětem, jestliže:

- nemohou dlouhodobě vyrůstat v prostředí rodiny tvořené jejich vlastními biologickými rodiči;
- ústavní (neosobní, málo personalizovaná) péče ohrožuje či narušuje jejich vývoj;
- nemohou být z nejrůznějších důvodů (právních, zdravotních, sociálních, psychologických) svěřeny do osvojení (Matějček, 1994, s. 23).

2.1.4 Poručenství

Poručenství, též známé jako poručnictví, je svěřením dítěte do péče poručníka jakožto zákonného zástupce dítěte. Dítě může být svěřeno do péče poručníka přímo, nebo jestliže je nejdříve umístěno v pěstounské péči, v jejímž průběhu dojde ke změně podmínek (například zbavení rodičovské zodpovědnosti rodičů dítěte), mohou být tito pěstouni ustanoveni poručníky. Mezi dítětem a poručníkem však ze zákona nevzniká takový poměr, jaký je mezi dítětem a rodiči.

Soud ustanoví dítěti poručníka v případě, že:

- rodiče dítěte zemřeli;
- rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti;
- rodičům byl pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti;
- rodiče nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (a tedy nejsou nositeli rodičovské zodpovědnosti (Bubleová, 2011, s. 53).

Soud pravidelně dohlíží na výkon funkce poručníka, který soudu podává zprávy o poručenci (zpravidla v ročních intervalech) a jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatných případech vyžaduje soudní schválení.

2.2 Potřeby dětí v náhradní rodinné péči

Dítě, jež se ocitlo v nové náhradní rodině, si s sebou přináší své životní zkušenosti a zážitky z minulosti. Jeho základní psychické potřeby nebyly uspokojovány tak, jak by měly. Nemá správný obraz o tom, co je rodina, domov, nemělo možnost vytvoření tolik potřebného citového pouta k jedné osobě. Nepoznalo pocit bezpečí a jistoty, sounáležitosti, ale většinou spíše strach a vnitřní nejistotu.

Všechny tyto negativní zkušenosti vedou k tomu, že dítě přestane dávat najevo své pocity, přestane se o své potřeby hlásit běžným normálním způsobem, komunikace s okolím je pro něj tak problematická. Nechápe svět okolo sebe. Jeho dosavadní prostředí bylo chudé jak citově tak podnětově, což má za následek nerovnoměrný psychomotorický vývoj a zaostávání za vývojem svých vrstevníků z běžných fungujících rodin. U těchto dětí se tedy mluví o psychické deprivaci, oslabené vlastní identitě a poruše vzniku citových vazeb.

Matějček a Dytrych (1999, s. 69) uvádí několik základních psychických potřeb, a to:

- a) **potřeba náležitého přívodu podnětů (stimulace) v náležitém množství, kvalitě a proměnlivosti** – dosažení patřičné úrovně aktivity neustálým podněcováním centrálního nervového systému dítěte;
- b) **potřeba stálosti, řádu a smyslu v podnětech (potřeba smysluplného světa)** - aby se z jednotlivých podnětů staly poznatky a zkušenosti, musí být v těchto podnětech nějaký řád a smysl;
- c) **potřeba životní jistoty (v citových a sociálních vztazích)** – uspokojením této potřeby se dítě zbaví úzkosti, získá pocit bezpečí a cílevědomou společenskou aktivitu;
- d) **potřeba vlastní identity (vědomí vlastního „já“ a vlastní společenské hodnoty)** – je podmínkou pro zdravé sebevědomí dítěte a také pro osvojení společenských rolí a cílů;
- e) **potřeba životní perspektivy** – uspokojení této potřeby dává dítěti naději a umožňuje uspokojivé prožívání života.

Nebezpečí, že nebude některá z těchto potřeb uspokojena, je převážně v zařízeních ústavní péče vysoké. Jedná se především o dlouhodobý pobyt, nemožnost vytvoření citového pouta ke konkrétní osobě a uspokojování individuálních potřeb dítěte jako v rodině. Důsledky deprivace se často mohou projevit až v dospělosti a výsledkem může být špatné začlenění se do společnosti spojené s problémy jak v partnerských vztazích, tak v zaměstnání apod.

3 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

Ve své podstatě každý z nás začíná svou životní dráhu krátkým pobytem v ústavní péči, a to v porodnici jako novorozenec. Pro některé děti je však tento pobyt začátkem ústavní péče, která pokračuje kojeneckým ústavem a dětským domovem, a končí až v dospělosti. Podle Opatřila a kol. (2008, s. 34) je systém péče o opuštěné děti nejčastěji formou ústavních zařízení typu kojenecký ústav, dětský domov, výchovný ústav, diagnostický ústav. Tento typ výchovy nařizuje soud v těch případech, kdy děti nemohou být ze závažných důvodů vychovávány ve vlastní rodině nebo jejichž výchova je vážně ohrožena nebo narušena.

Bubleová (2011, s. 55) tvrdí, že ústavní výchova je výchovné opatření nařízené soudem, pokud je výchova dítěte ohrožena či závažně narušena, a jestliže jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo rodiče nemohou výchovu dítěte zabezpečit z jiných vážných důvodů.

Jako nejčastější důvody, proč jsou děti umístovány do zařízení ústavní výchovy, se často opakují následující:

- dítě je rodiči opuštěno či odloženo;
- rodiče dítěte zemřeli;
- dítě je týráno či zneužíváno (fyzicky, psychicky nebo sexuálně);
- dítě je zanedbáváno;
- rodiče se nedovedou o dítě starat;
- dítěti s fyzickým či psychickým postižením nejsou rodiče schopni zajistit náležitou péči;
- nepříznivá sociální situace rodiny.

Než soud ústavní výchovu nařídí, je povinen zkoumat, zda výchovu dítěti není možno zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

3.1 Zařízení pro výkon ústavní výchovy

V České republice dosud jednotlivé typy zařízení, ve kterých je prováděn výkon ústavní výchovy, spadají do kompetence tří různých rezortů – ministerstvo práce a

sociálních věcí, ministerstvo zdravotnictví a ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které si péči o děti mezi sebou dělí. Tyto rezorty mají odlišnou právní úpravu, odlišné metodické pokyny, různý systém financování a různé požadavky na své zaměstnance a jejich kvalifikaci.

Dle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školách a školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, je účelem ústavních zařízení zajišťovat děti, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, na základě soudního rozhodnutí náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělání.

Bubleová (2011, s. 55-57) dělí zařízení, ve kterých je prováděn výkon ústavní péče takto:

a) Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku

Jedná se o zdravotnická zařízení léčebně preventivní péče o děti ve věku do tří let.

b) Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je výchovné zařízení, které komplexně vyšetřuje mládež z pedagogického, psychologického, sociálního a zdravotního hlediska. Na základě tohoto vyšetření diagnostický ústav umísťuje děti do speciálních výchovných zařízení a dětských domovů. Při diagnostických ústavech může být podle potřeby zřizována mateřská, základní či zvláštní škola. Pobyť v ústavu trvá zpravidla 8 týdnů.

c) Dětský domov

Do dětských domovů jsou přijímány děti ve věku od 3 do 18 let (v případě přípravy na zaměstnání a dalšího studia až do 26 let), jež jsou fyzicky i psychicky zdravé, kterým byla soudem nařízena ústavní výchova ze sociálních důvodů. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které však nejsou součástí dětského domova. Mohou zde být také umístěny nezletilé matky se svými dětmi.

d) Dětský domov se školou

Hlavním účelem dětských domovů se školou je zajištění péče o děti s nařízenou ústavní výchovou, které trpí vážnými poruchami chování a vyžadují výchovně léčebnou péči nebo mají nařízenou ochrannou výchovu. Jsou zde umísťovány děti většinou od 6 let do ukončení povinné školní docházky.

e) Výchovný ústav

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let, u nichž se projevují vážné poruchy chování a jimž byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova. Může sem být

umístěno i dítě starší 12 let s nařízenou ochrannou výchovou, jestliže jsou poruchy jeho chování tak závažné, že nemůže být umístěno do dětského domova se školou. Výchovné ústavy jsou zřizovány odděleně pro děti s uloženou ochrannou výchovou a nařízenou ústavní výchovou.

f) Domov pro osoby se zdravotním postižením

Do takového zařízení jsou umisťovány děti, jejichž zdravotní handicap vyžaduje zvláštní odbornou péči.

Jak Bubleová (2011, s. 55) dále uvádí, stojí mimo tento systém relativně nově vzniklá **zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc**. Účelem těchto zařízení je poskytnutí možnosti rychlého umístění dítěte v případě krize. Dítě je svěřeno rodičem nebo soudem do péče zařízení nikoli již fyzické osobě. Podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí je zařízení povinno spolupracovat s rodinou dítěte a poskytnout jí pomoc při vyřizování záležitostí týkajících se dítěte, zajistit terapii, nácvik dovedností, které rodič nebo osoba odpovědná za výchovu dítěte nezbytně potřebuje pro výchovu a péči o dítě.

Matoušek (1995, s. 68) dělí ústavní péči podle toho, na jak dlouho je klient handicapován:

- a) klasický model péče při krátkodobém handicapu;
- b) rehabilitační model při dlouhodobém handicapu;
- c) pečovatelský model při trvalém handicapu.

3.2 „Hostitelská péče“

Další specifická forma pomoci dětem, které žijí v ústavní péči, je tzv. „hostitelská péče“. Je důležité zmínit, že se však nejedná o institut náhradní rodinné péče. Při této formě péče není předpokládána možnost trvalého umístění dětí v „hostitelských“ rodinách. Jde pouze o dočasný (víkendový či prázdninový) pobyt i u jiných osob než rodičů nebo příbuzných. Tento pobyt mimo ústavní zařízení může povolit ředitel daného ústavního zařízení až po písemném souhlasu úřadu obce s rozšířenou působností, jenž je opatrovníkem dítěte. Než vydá příslušný úřad souhlas, zkoumá rodinné a sociální prostředí,

ve kterém má dítě pobývat. Pokud bylo dítě umístěno do ústavního zařízení na základě žádosti svých rodičů nebo zákonných zástupců, je nutný jejich písemný souhlas.

Pro děti, jež dlouhodobě žijí v ústavní péči, je tato forma pomoci velmi přínosná, zvláště pokud se jim nedaří návrat do své původní rodiny, přechod do náhradní rodinné péče nebo se pro ně nepodařilo náhradní rodinu nalézt.

Podle Baleové (2011, s. 57) jsou to především děti starší, s různými zdravotními či výchovnými problémy, sourozenci, děti odlišného etnika apod.

Úskalím hostitelské péče je skutečnost, že dítě do hostitelské rodiny jezdí pouze na návštěvy, nemá v této rodině žádné povinnosti a nikdo ho zde nevychovává, za tak krátkou dobu ani nemůže. Děti pak mohou téhle služby zneužívat a vnímat rodinu jako „sponzora určitého druhu zážitků“ (Gabriel a Novák, 2008, s. 67).

3.3 Možná rizika a nedostatky ústavní péče

Hlavním rizikem ústavní péče o děti, jež nemají rodiče (nebo rodiče mají, ale ti nejsou způsobilí je vychovávat), je deprivací syndrom. „Děti vychovávané ve větších skupinách, v nichž se na směny mění pečující osoby, jsou několikanásobně méně než v rodině podněcovány ze strany dospělého a mají také několikanásobně méně příležitostí samy dospělého upoutat svým projevem.“ (Matoušek, 1999, s. 63-64)

Již péče v kojeneckých ústavech je redukována pouze na krmení, přebalení či podání hračky. Zcela zde chybí možnost rozvinutí dlouhých interakčních schopností, jako je tomu při kontaktu matky se svým dítětem. Matoušek (1999, s. 54) tyto děti nazývá „vztahově podvyživenými“. Například na jednu sestru v kojeneckém ústavu připadá až 10 dětí, je tedy zřejmé, že jim není věnována dostatečná individuální péče. Také časté střídání ošetřujících sester neumožňuje dítěti vytvořit si tolik důležité citové pouto na jednu osobu.

Také Koluchová (1987, s. 93) poukazuje na vliv ústavní péče na psychický vývoj dítěte:

- 1) V ústavní péči nemá dítě možnost vytvořit si hluboký citový vztah k jedné osobě, která by mu plnila funkci mateřské osoby. Hlubší vztah dítěte k některé ze sester nebo vychovatelek může být po odloučení - přemístění do dalšího domova pro dítě značnou traumatizací.
- 2) Většina dětí vystřídá více ústavních zařízení. Přemístování dítěte a přerušení všech vztahů může mít za následek separační úzkost. Reakce se liší, ale vždy jde o velmi

negativní zásah do jeho vývoje. Změna prostředí vyvolává řadu potíží a poruch, od neurotických projevů, přes deprese, různé poruchy v chování až po apatii.

- 3) Dětem v útlém věku chybí především citové a sociální podněty - tělesný kontakt, verbální i nonverbální komunikace, způsob a úroveň akceptace dítěte apod. Dětem předškolního a školního věku chybí převážně modely vztahů v rodině a v širší společnosti, mají nedostatek příležitostí pro osobní iniciativu a zodpovědnost. Osobní čas v dětském domově je příliš svázán, organizován což může mít za následek různé selhání v sociální integraci, adolescenci a v dospělosti.
- 4) Hlavním a neodstranitelným nedostatkem dětských domovů je ukončení jejich výchovného působení a sociální ochrany ve zranitelném období puberty, kdy si uvědomí tíhu toho, že je bez rodiny a osamocen. (Koluchová, 1987, s. 93)

Velkým nedostatkem jsou také věkově homogenní skupiny, což má za následek, že případní sourozenci od sebe budou na čas odloučeni. Tato skutečnost může mít na obě děti velmi negativní dopad.

V těchto zařízeních stále přetrvává rozdělení na dívčí a chlapecké skupiny. Chybějící koedukace vede k narušení citového vývoje mládeže především v pubertálním období (Langmeier a Krejčířová, 2008, s. 87).

Jestliže srovnáme deprivované ústavní děti s jejich vrstevníky vychovávanými v rodinách, působí jako méně nadané, úzkostné s mnoha zlozvyky, jejich vztahy k lidem jsou daleko mělčí a přelétavější. Je jisté, že negativní následky ústavní výchovy jsou tím vážnější a hůře odstranitelné, čím dříve a déle bylo dítě v ústavní péči.

4 DĚTSKÉ DOMOVY

Dětské domovy jsou nejrozšířenějším typem zařízení, ve kterých je zajištěna ústavní výchova. Jejich úkolem je zajistit všestrannou výchovnou, sociální a materiální péči dětem a mládeži postrádající z nejrůznějších důvodů vlastní pozitivní rodinné prostředí.

Nejvíce dětí končí v zařízeních dětských domovů – jak v systému celé náhradní péče, tak i v systému náhradní ústavní péče (opomeneme-li ústavy sociální péče, kam by měly být umísťovány děti zdravotně handicapované). Podle statistické ročenky školství na rok 2012/2013 je umístěno v České republice okolo 4500 dětí v dětských domovech, z toho 259 dětí ve Zlínském kraji.

Veškeré činnosti pracovníků dětských domovů a zúčastněných osob (např. rodiče dítěte) jsou podřízeny individuálnímu přístupu, který je posazen do primárního zájmu dítěte. Jen dokonalé porozumění celkové situace dítěte může vést k efektivnímu řešení jeho problému.

Dětské domovy se v současné době snaží co nejvíce přiblížit způsoby výchovy uplatňované v rodinném prostředí. Díky nepřekonatelným rozdílům však není možné plně nahradit vlastní rodinu.

4.1 Vývoj dětských domovů

V historii dětských domovů se setkáváme s různými pojetími jejich činnosti, ať už od snahy zajistit dětem přežití až po kladení důrazu na děti jako osobnost, která si také zaslouží uspokojení svých psychických potřeb. Systém náhradní péče o dítě se neustále mění a je přizpůsobován potřebám společnosti, ale také novým poznatkům o potřebách dítěte.

Za první předchůdce dnešních dětských domovů můžeme pokládat dřívější sirotčince a útulky, které byly budovány na ryze charitativním základě. Ústavy poskytovaly dětem to nejnutnější zaopatření. Převládala zde náboženská výchova. Děti pracovaly ve prospěch ústavu, školní výuce nebývala věnována taková péče, jako je tomu například dnes (Švancar a Buriánová, 1988, s. 32).

Počátek 19. století byl silně ovlivněn následky francouzské revoluce. Společenské názory poukazovaly na potřebu zvýšeného podílu státu při řešení určitých sociálních problémů, tedy i nezaopatřených dětí a mládeže. Vocilka (1999, s. 28) uvádí, že vzrůst kriminality, tuláctví a žebroty byl patrný i u dětí. Bylo potřeba reagovat vydáním zákonů k zajištění výchovy dětí a mládeže. Ty však neřešily celou problematiku, proto např. zřizování a financování ústavů bylo ještě dlouhou dobu závislé na charitativní a dobročinné činnosti.

Hledání vhodných forem ústavní péče bylo doprovázeno diskuzemi na téma významu a výsledků této péče. Stále se však ozývaly hlasy upozorňující na důležitost péče o děti propuštěné z výchovných ústavů.

Výstižný název „Home“ – domov, začal být používán v Anglii až ve druhé polovině 19. století. Buriánová a Švancar (1988, s. 33) uvádí, že život v těchto dětských domovech, jež měly podobu malých ústavů, měl připomínat velkou rodinu, kdy se pěstounka a zároveň správkyně starala o 15 až 25 dětí.

Po roce 1989, kdy u nás došlo k výrazným politickým změnám, se začal preferovat model dětského domova rodinného typu. Děti vyrůstají a jsou vychovávány v tzv. rodinné buňce či skupině, která disponuje prostory podobnými velkému bytu.

4.2 Typy a organizace dětských domovů

V České republice dříve existovaly dva typy dětských domovů – internátní a rodinný.

1. Internátní dětský domov

Jak již název napovídá, denní režim a způsob výchovy byl velmi podobný klasickému internátu. Klienti žili ve větších neosobních skupinách, připomínající kolektivní výchovu. Organizační jednotkou zde byla výchovná skupina (nejméně 3, nejvíce 6), čítající dle možných podmínek domova 8 – 15 dětí. V domově tohoto typu byly umístěny děti, u kterých se předpokládal krátkodobý pobyt, po kterém následoval návrat zpět do rodiny. Dítě mělo možnost kontaktu s rodinou, která měla i přes umístění dítěte mimo rodinné prostředí na výchově jistý podíl. Toto zařízení bylo nejméně podobné náhradní rodinné výchově. Stávalo se však, že mnoho dětí zůstalo v tomto typu dětského domova více než původně určenou dobu. I z tohoto důvodu bylo postupně několik těchto dětských domovů přebudováno na rodinný typ.

2. Dětský domov rodinného typu

Do dětského domova tohoto typu se umisťují děti od 3 do 18 let (popř. do 26 let), u kterých se předpokládá pobyt dlouhodobý. Děti jsou rozděleny do rodinných skupin nebo též rodinných buněk. Jedna rodinná skupina se skládá z 6 - 8 dětí různého věku a pohlaví. Sourozenci se zařazují do jedné stejné rodinné skupiny. Ta obývá prostor podobný běžnému bytu s obývacím pokojem, kuchyní, sociálním zařízením a několika malými ložnicemi. Nejbližší kontakt s dětmi udržují vychovatelé (většinou dva), jež dohlížejí na veškeré dění v rodinné buňce jako je organizace volného času, příprava do školy aj. Plní funkci náhradních rodičů, děti je nazývají strejdy a tetami. Všichni obyvatelé této rodinné buňky se aktivně podílejí na veškerých činnostech spojených s provozem (vaření, nákupy, praní, žehlení apod.). Dítě zůstává ve stejné rodině od nástupu do ústavu až po dovršení zletilosti (ukončení studia). Všechny tyto atributy jsou pozitivním krokem, kterým je dětem zajištěno určité soukromí, suplování rodinné atmosféry, vytvoření sociálních sítí a v budoucnu zvládání sociálních rolí

V současné době dětské domovy internátního typu přecházejí na typ rodinný, je tedy jen otázkou času, kdy internátní typy těchto domovů zcela zaniknou.

Výchovný proces v dětských domovech rodinného typu má pevně stanovené hranice, které nelze překročit. Jsou tvořeny zákony, předpisy a vyhláškami, které určují jasná pravidla pro státní školská zařízení. Zajištění uspokojování všech základních potřeb dítěte, především psychických a emocionálních je samozřejmostí. Podstata však tkví v co největším přiblížení se rodinným principům, ve vytváření malých smíšených skupin s trvalými vychovateli, odstranění starých principů neosobního kolektivního života, vytváření skutečných domovů rodinného typu.

4.3 Dětský domov rodinného typu ve Strážnici

Vzhledem k výzkumu, jenž je prováděn v Dětském domově Boženy Hrejsové ve Strážnici, zaměříme se právě na tento dětský domov rodinného typu.

Historie a název tohoto domova je spojeno se jménem Božena Hrejsová, která ještě v době před 1. světovou válkou učila na Komenského české škole ve Vídni. Ve Vídni se

také zapojila do práce v dobročinné instituci České srdce, jejímž prostřednictvím každoročně o prázdninách umísťovala po okresních vesnicích české děti z Vídně. Sama se také starala, aby byly dobře zaopatřené a zdravé. Po konci války a vzniku samostatné republiky se přesunula činnost Českého srdce do Strážnice, kam přešla i Božena Hrejsová. V roce 1921 došlo ke sloučení činností této instituce se sirotčím spolkem a vznikla nová instituce s názvem Okresní péče o mládež. V roce 1924 bylo toto zařízení přejmenováno na Dětský domov pro přechodné ubytování dětí, stále pod vedením Boženy Hrejsové. Umístěným dětem zde byli hledáni adoptivní rodiče a náhradní rodiny. I po odchodu do tehdejší výslužby se nadále věnovala sociální péči a roku 1941 zorganizovala koupi sousedního domu, na jehož místě byla vystavěna nová část dětského domova, kde bylo umístěno 20 – 25 dětí. Kolem roku 1947 byl dětský domov internátního typu, kam byly umísťovány děti, které měly možnost jezdit o prázdninách a svátcích k rodičům. Žily zde však zároveň i děti s nařízenou ústavní výchovou. V sedmdesátých letech prošel domov generální opravou a byl přebudován na dětský domov typu rodinného, kde byly vytvořeny tři skupiny po deseti dětech. V letech 1991 až 1992 došlo kvůli novým hygienickým předpisům k dalším změnám a úpravám budovy, a v roce 2003 byl snížen počet dětí v jednotlivých rodinných skupinách z deseti na osm. Od roku 2004 má tedy tento dětský domov kapacitu 24 dětí.

Život dětí ve skupinách je formován tak, aby se co nejvíce podobal životu dětí v běžných rodinách. V každé rodinné skupině jsou čtyři pokoje – dětské ložnice, obývací pokoj, kuchyně a sociální zařízení. Za pomoci tety – vychovatelky si uklízejí pokoje, učí se vařit, péct či připravovat jednoduché večeře. Po příchodu ze školy se věnují přípravě na vyučování nebo odpočinku. Večery děti prožívají podle svých potřeb a zájmů „doma v dětském domově“ (Domuvek, ©2008) – pracují na počítači, sledují televizní program nebo hrají různé hry.

Volný čas mohou děti trávit věnováním se svým zájmovým činnostem například v Domě dětí a mládeže, ve sportovních či jiných kroužcích. Víkendy jsou díky většímu množství volného času určeny k výletům, delším procházkám, návštěvám muzeí nebo sportovním činnostem (plavání, bruslení). Děti se každoročně mohou zúčastnit sportovních soutěží a kulturních akcí, které jsou pořádány pro děti z dětských domovů. Co se týče letních prázdnin, ty děti tráví na různých táborech nebo brigádách, jarní prázdniny jezdí na hory se svými tetami – vychovatelkami.

„Snahou všech zaměstnanců dětského domova je vytvořit pocit domova, rodinné pohody, útulnosti, atmosféry, na kterou člověk vždy rád vzpomíná, která ho vyzbrojuje pro život, která mu umožňuje lásku přijímat i dávat.“ (Domuvek, ©2008)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Výzkumné šetření navazuje na teoretickou část práce, kde se zaměřujeme na život dětí v dětském domově rodinného typu, jeho kvalitu a spokojenost s ním. Kvalitu života těchto dětí zjišťujeme na základě dotazníkového šetření pomocí standardizovaného dotazníku WHOQL-BREF, z něhož vyplyne skutečnost, jak děti v dětském domově vnímají svou životní situaci, jak jsou spokojeny po psychické i fyzické stránce, jaké jsou jejich sociální vztahy atp. Tento výzkum je podpořen kvalitativním výzkumem, kdy pomocí individuálního polostrukturovaného rozhovoru budeme dále zjišťovat spokojenost v oblasti skupinových vztahů, vztahů s vychovateli a vnitřního řádu.

5.1 Stanovení výzkumných cílů

Hlavním cílem této práce je na základě získaných poznatků z kvantitativního výzkumu zjistit, jak děti v dětském domově rodinného typu vnímají kvalitu svého života. Kvalita života je však široký okruh, proto se dále zaměřujeme z hlubšího pohledu pouze na tři oblasti, kde chceme popsat na základě jejich odpovědí vztahy s ostatními dětmi ve skupině, taktéž zjistit jaké jsou jejich vztahy s vychovateli v tomto zařízení a v neposlední řadě odkrýt jejich spokojenost či nespokojenost s vnitřním řádem a fungováním dětského domova.

5.2 Výzkumný problém

„Formulování výzkumného problému znamená jasně pojmenovat, čemu se bude výzkum věnovat.“ (Švaříček a Šed'ová, 2007. str. 64)

Výzkumný problém je tedy stanoven takto: „Vnímaní kvality života v dětském domově rodinného typu z pohledu dětí, které zde žijí.“ Stanovený problém směřuje k popisu zkoumaného jevu, zaměříme se tedy na popis kvality života těchto dětí v dětském domově rodinného typu.

5.3 Specifikace výzkumných otázek

„Výzkumné otázky tvoří jádro každého výzkumného projektu. Plní dvě základní funkce: pomáhají zaostřit výzkum tak, aby poskytl výsledky v souladu se stanovenými cíli,

a ukazují také cestu, jak výzkum vést. Výzkumné otázky musí být v souladu se stanovenými cíli i výzkumným problémem.“ (Švaříček a Šed'ová, 2007. str. 69)

Ve výzkumu kvality života dětí v dětském domově rodinného typu byla formulována následující výzkumná otázka: Jak děti celkově vnímají kvalitu života v dětském domově rodinného typu? Následně se zaměřujeme na otázky, jež jsou směřovány k popisu vztahů dětí s vychovateli i mezi sebou, a také k popisu spokojenosti s nastavením vnitřního řádu:

Jaké vztahy mají děti mezi sebou ve skupině?

Jaké vztahy mají děti s vychovateli?

Jak jsou děti spokojeny s vnitřním řádem dětského domova?

5.4 Sběr dat a jejich organizace

Co se týče výzkumného vzorku, bylo vybráno 6 dětí ve věku 15-18 let z Dětského domova ve Strážnici. Vzhledem k povaze dotazníku a věkové struktuře v tomto zařízení nebylo zcela vhodné zkoumat děti mladší. Výzkum proběhl v měsíci březnu 2013, kdy byl na základě předchozí domluvy proveden výzkum pomocí dotazníku WHOQOL-BREF a následně rozhovor s audiozáznamem.

Všichni respondenti (3 dívky a 3 chlapci) byli seznámeni s tématem práce, cílem výzkumu i o způsobu prezentace výsledků. Dále byli seznámeni s pokyny k vyplnění dotazníku, na jehož vyplnění měli přibližně 30 minut. Se souhlasem s pořízením audiozáznamu byl následně proveden rozhovor.

5.5 Výzkumná technika

K získání dat od respondentů jsem zvolila standardizovaný dotazník kvality života, konkrétně dotazník WHOQOL-BREF - zkrácenou formu dotazníku WHOQOL- 100, jelikož stopoložková verze se pro klinickou praxi ukázala být příliš dlouhou. Dotazník WHOQOL-BREF sestává z 24 položek sdružených do 4 domén- fyzická, psychologická, sociální a prostředí, a dvou samostatných položek hodnotících celkovou kvalitu života a zdravotní stav.

Dotazník se hodnotí na pětistupňové Likertově škále, respektive na pěti škálách, které vyjadřují kapacitu (vůbec ne- zcela), hodnocení (velmi nespojen - velmi spokojen; velmi špatný - velmi dobrý), množství (vůbec ne - maximálně) a frekvenci (nikdy - neustále). (Dragomirecká a Bartoňová, 2006, s. 54)

Tabulka č.1 *Přehled domén a položek WHOQOL-BREF*

Domény	Položky	
Fyzické zdraví	q3	Bolest a nepříjemné pocity
	q4	Závislost na lékařské péči
	q10	Energie a únava
	q15	Pohyblivost
	q16	Spánek
	q17	Každodenní činnosti
	q18	Pracovní výkonnost
Prožívání	q5	Potěšení ze života
	q6	Smysl života
	q7	Soustředění
	q11	Přijetí tělesného vzhledu
	q19	Spokojenost se sebou
	q26	Negativní pocity
Sociální vztahy	q20	Osobní vztahy
	q21	Sexuální život
	q22	Podpora přátel
Prostředí	q8	Osobní bezpečí
	q9	Životní prostředí
	q12	Finanční situace
	q13	Přístup k informacím
	q14	Záliby
	q23	Prostředí v okolí bydliště
	q24	Dostupnost zdravotní péče
	q25	Doprava
2 samostatné položky	Q1	Kvalita života
	Q2	Spokojenost se zdravím

Zdroj: Dragomirecká a Bartoňová, 2006, s. 56

Tento kvantitativní výzkum je podpořen výzkumem kvalitativním, kde se pomocí individuálního polostrukturovaného rozhovoru zaměřujeme na tři konkrétní oblasti kvality života – vztahy ve skupině, vztahy s vychovateli a spokojenost s vnitřním řádem dětského domova. Součástí rozhovoru bylo také pozorování. Bylo tedy možné sledovat jejich emoce a mnoho dalších aspektů, jež mají vypovídající hodnotu.

5.6 Způsob zpracování dat

Výsledná data dotazníku jsou vyhodnocena v podobě doménových skóre a jako hodnoty odpovědí dvou samostatných položek. Skóre jsou průměrnými součty sečtenými z jednotlivých výsledků odpovědí. Pro výpočty jsou použity aritmetické průměry, maximální a minimální hodnoty. (Dragomirecká a Bartoňová, 2006, s. 23)

Výsledky standardizovaného dotazníku WHOQOL-BREF byly zpracovány na úrovni popisné statistiky a uvedeny v jednotlivých tabulkách.

Všechna data v rámci rozhovoru byla fixována pomocí audiozáznamu. Poté bylo součástí zpracování dat jejich převedení z netextové do textové podoby. S těmito texty se nadále pracovalo takto - nejprve se jednalo o jakousi redukci či vynechání nepodstatných informací či výroků. Poté byla data kvalitativně analyzována. Použita byla tzv. metoda vytváření trsů, kde se jedná o uspořádání dat (výroků) do skupin na základě jejich podobnosti, z nichž vyvstanou konečné závěry. Data byla kódována a převáděna do významových jednotek s přiřazením vlastních názvů podle podobnosti nebo shody informací. Taktéž analýzou přepsaného textu bylo možné zjistit, zda výroky obsahují stejné či podobné prvky, které mohou také pomoci při utváření závěrů.

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Výsledky výzkumu byly zpracovány podle výše uvedeného způsobu jejich zpracování. Nejprve byl tedy proveden výzkum kvality života pomocí standardizovaného dotazníku WHOQOL-BREF pro měření kvality života, který byl doplněn o polostrukturovaný rozhovor.

6.1 Výsledky dotazníkového šetření

Z výsledků je zřejmé, že dotazované děti nejvýše hodnotily bolest a nepříjemné pocity, a také závislost na lékařské péči, jelikož je tyto faktory téměř nijak neovlivňují a nebrání jim ve fungování v běžném životě. Naopak nejhůře hodnotily finanční situaci nebo také svůj sexuální život. Toto hodnocení je však vzhledem k jejich věku odpovídající. Průměrné hodnoty jednotlivých položek jsou uvedeny v tab. 2.

Tabulka č.2 Průměrné skóre položek WHOQOL-BREF u dětí žijících v dětském domově

Položka	Průměrné skóre
Q1 celková kvalita života	3,67
Q2 spokojenost se zdravím	3,67
q3 bolest a nepříjemné pocity	4,83
q4 závislost na lékařské péči	4,67
q5 potěšení ze života	3,67
q6 smysl života	3,50
q7 soustředění	3,50
q8 osobní bezpečí	4,17
q9 životní prostředí	4,17
q10 energie a únava	4,34
q11 přijetí tělesného vzhledu	4,17
q12 finanční situace	1,83
q13 přístup k informacím	3,83
q14 záliby	4,00
q15 pohyblivost	3,67
q16 spánek	4,17
q17 každodenní činnosti	4,00
q18 pracovní výkon	3,67
q19 spokojenost se sebou	3,67
q20 osobní vztahy	3,67
q21 sexuální život	2,17
q22 podpora přátel	4,50
q23 prostředí a okolí bydliště	3,33
q24 dostupnost zdravotní péče	4,17
q25 doprava	3,67
q26 negativní pocity	3,83

Při hodnocení jednotlivých domén, jak ukazuje tab. 3, dotázané děti nejlépe hodnotily oblast fyzického zdraví. Nejnižší hodnoty byly dosaženy v oblasti sociálních vztahů. Oblasti duševního zdraví a životních podmínek dosahují téměř totožné hodnoty. Celkovou kvalitu života a spokojenost se zdravím hodnotily děti totožně, kdy jsou s těmito oblastmi spíše spokojeny.

Tabulka č.3 *Průměrné skóre domén WHOQOL-BREF a položek celkového hodnocení u dětí žijících v dětském domově*

Domény	Průměr	Min. hodnota	Max. hodnota
Dom 1 – fyzické zdraví	18,96	11,86	20,00
Dom 2 – duševní zdraví	16,55	9,32	20,00
Dom 3 – sociální vztahy	14,67	8,12	20,00
Dom 4 – životní podmínky	16,22	6,50	18,00
Q1 celková kvalita života	3,67	3,00	5,00
Q2 spokojenost se zdravím	3,67	3,00	5,00

6.2 Oblasti kvalitativního výzkumu

Využitím metody trsů byly stanoveny tři oblasti výzkumu, a to:

- vztahy ve skupině,
- vztahy s vychovateli,
- spokojenost s vnitřním řádem.

Tyto dílčí oblasti vznikly na základě výpovědí respondentů z polostrukturovaného rozhovoru, následně doplněné o další informace z diskuze zaměřující se právě na tyto tři oblasti. Každá dílčí oblast (trs) je doplněna citací respondentů, která byla typická, důležitá nebo zajímavá pro tuto oblast.

Vztahy ve skupině

Co se táče této oblasti, nejvíce se lišila odpověď jedné respondentky, a to kvůli jejímu nařízenému pobytu. Většina dětí uváděla **bezkonfliktnost** a kladné vztahy s ostatními dětmi ve skupině. Ve většině případů bylo také uvedeno, že upřednostňování či naopak potlačování některého z dětí se ve skupině neobjevuje, všichni jsou stejní – **rovnost** všech dětí.

Bezkonfliktnost

Lukáš: „Je rozdíl být tady v dětském domově a v jiném, jsou tady lepší vztahy.“

Martin: „...se všema si rozumím..., ...tady jsou všichni fajn...“

Karolína: „...já vycházím se všema...“

Pavel: „...není nikdo, s kým bych si nerozuměl...“

Rovnost

Lukáš: „...nikdo není upřednostňovaný...“

Martin: „...toho jsem si nikdy nevšiml...“

Lucka: „...párkrát se tady nadržovalo..., ...ale to už jsou tady ty děcka déle..., ...ale nijak výrazně...“

Karolína: „...když jsem byla menší, žárlila jsem na ty velké děcka, že oni můžou všechno a já nic..., ...ale to bylo jen kvůli věku...“

Pavel: „...tady jsme všichni stejní...“

Nezájem

Lenka: „...já se tady do toho vůbec nepletu..., ...já si to tady chci odkroutit do osmnácti..., ...já jsem byla do patnácti doma normálně...“

Vztahy s vychovateli

V rámci této oblasti bylo zjišťováno, jak si děti rozumí s vychovateli, jestli jim důvěřují a mohou se na ně s čímkoliv obrátit. Dále jsme se zaměřili na jejich přípravu do školy, zda jsou jim vychovatelé nápomocni. Ve většině odpovědí se objevovala **důvěra** k vychovatelům, **bezproblémovost** jejich vztahů s dětmi a v otázce zaměřující se na pomoc se školními úkoly, byl téměř ve všech odpovědích uveden **internet**.

Důvěra

Lukáš: „...když něco potřebuju nebo tak, tak za nimi zajdu...“

Lucka: „...když mám nějaký problém, který nechci řešit tady s děckama, tak jdu za tetou...“

Karolína: „...já když mám problém, tak ho řeším se všema...“

Lenka: „...s vychovateli si rozumím hodně...“

Pavel: „...klidně můžu přijít, když potřebuju...“

Bezproblémovost

Lukáš: „...tady v tom není problém, všichni jsou dobří...“

Martin: „...nic proti vychovatelům nemám a oni proti mně taky ne...“

Lucka: „...vycházím se všema úplně v pohodě...“

Karolína: „...vycházíme spolu dobře...“

Lenka: „...s vychovateli si rozumím hodně...“

Pavel: „...se všema mám vztahy v pohodě...“

Internet

Lukáš: „...když nevím, tak se na někoho obrátím, ale na internetu je všechno...“

Martin: „...poptám se..., ...bud' ví, nebo ne..., ...a taky je tu internet...“

Karolína: „...přijdu za tetou a ona mi vše řekne..., ...ona mi to vysvětlí..., ...jinak internet...“

Spokojenost s vnitřním řádem

V rámci této oblasti bylo zkoumáno, jak jsou oslovené děti spokojeny s nastavením vnitřního řádu a jestli by na něm něco měnily. Dále jsme se zajímali o jejich názory na organizaci volného času a představu o jeho využití. Také nás zajímalo, jaké povinnosti jim vnitřní řád nařizuje, tedy jak se zapojují do chodu dětského domova. Do této oblasti byla zahrnuta i otázka týkající se celkového pohledu na kvalitu života v dětském domově.

V souvislosti s otázkami ohledně nastavení vnitřního řádu zazněly v odpovědích slova jako **dobry** a **vyhovuje**. Jeden respondent dokonce uvedl, že ve srovnání s jiným dětským domovem „jsme na tom hodně dobře“. Většina dětí by změnila v podstatě jen **délku vycházek**. Při popisu představ o využití volného času by děti nejvíce času trávily s kamarády, v jednom případě se vyskytla v odpovědi rodina a jedna respondentka uvedla přítele. Mezi povinnostmi, jež musí děti plnit, byl nejčastěji zahrnut **úklid**, dále pak pomoc s menšími dětmi, ale také vaření a pečení. Odpovědi na otázku celkové kvality jejich života v zařízení obsahovaly fráze **jsem spokojený/spokojená, doma je doma** a jedna respondentka uvedla, že její pohled na dětské domovy negativně ovlivnila její sestra

prostřednictvím filmu o dětském domově, avšak pobyt v dětském domově změnil její názor.

Vyhovující vnitřní řád

Lukáš: „...není potřeba něco měnit...“

Martin: „neměnil bych nic..., ...mně všechno vyhovuje...“

Lenka: „...určitě je dobrý...“

Pavel: „...mně to vyhovuje...“

Změna vycházek

Lucka: „...času je docela málo..., ...vycházky jsou krátké...“

Karolína: „...tady jsou strašně krátké vycházky...,jenom ty vycházky bych prodloužila, jinak nic, jinak je to dobré...“

Lenka: „...jenom ty vycházky bych změnila..., ...jsou krátké...“

Pavel: „...jenom ty vycházky..., ...abychom se nemuseli ohlašovat a mohli jít ven na tři hodiny vkuse a až potom jít domů...“

Úklid

Martin: „...máme úklidy na týden, takže se zapojuju...“

Lucka: „...po večeři máme úklid...“

Karolína: „...někdy vařím, uklízím, pečů..., ...uklízet mě nebaví...“

Lenka: „...pomáhám – úklidy jsou, i na nějaké soutěže jezdím...“

Pavel: „...pomáhám s úklidem každý den...“

Spokojenost

Lukáš „...tady je to v podstatě ideální..., poznal jsem, jak fungují normální rodiny a nepřipadám si jinak...“

Martin: „...jsem se vším spokojený...“

Lucka: „...není to doma jako doma, ale dá se to..., ...mám všechno, co potřebuju...“

Karolína: „...dá se to..., ...jsem spokojená...“

Lenka: „...až jsem sem přišla, no tak teprve jsem si uvědomila, že tady se ty děcka fakt mají dobře..., ...když jsem sem měla nastoupit sestra mně pouštěla hrozné filmy o děcáku..., ...měla jsem úplně strach sem jít..., ...nakonec všechno v pohodě...“

Pavel: „...doma je doma, ale dá se to tady..., ...jsem spokojený...“

6.3 Shrnutí

Na kvalitu života je možno nahlížet z různých úhlů pohledů, má jednotlivé dimenze a ukazatele. Proto jsme se v této práci zaměřili na měření kvality života pomocí standardizovaného dotazníku určený právě pro měření životní kvality, ale také pomocí kvalitativního výzkumu, konkrétně polostrukturovaným rozhovorem.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že kvalita života dětí žijících v dětském domově rodinného typu je spíše dobrá. Nejlépe byla hodnocena doména týkající se fyzického zdraví, dále pak zdraví duševní a prostředí. Nejméně spokojené byly děti v oblasti sociálních vztahů, z tohoto důvodu jsme dále prováděli kvalitativní výzkum, jenž dále specifikoval problematiku dané oblasti.

Odpovědi, jež děti při rozhovoru uváděly, byly spontánní, někdy stručné, ale velmi výstižné. Většina odpovědí byla utvrzujících v tom, že jsou děti v dětském domově spokojené, že jim nic nechybí a svědčila o výborné kvalitě služeb a mírumilovném prostředí. Vztahy s dětmi ve skupině, i vztahy s vychovateli vidí ve většině případů bezproblémové a vstřícné. Od této skutečnosti se samozřejmě odvíjí další aspekty spojené se spokojeností s životem v domově.

Ač má spousta lidí povědomí o dětských domovech, o jejich fungování, nedokáže si představit, jak se zde děti cítí, jak vnímají svůj život a jeho kvalitu, dokud se s těmito dětmi přímo nesetkají. Jejich výpovědi jsou mnohdy překvapující, hlavně v případech, kdy děti popisují pobyt v jiných dětských domovech. Lze tedy usoudit, že kvalita života a hlavně spokojenost dětí v různých dětských domovech, je různá.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce na téma Kvalita života dětí v dětském domově rodinného typu bylo zmapovat situaci, jak tyto děti vnímají svou kvalitu života. V teoretické části je objasněn pojem kvalita života, také rozsah pojetí kvality života, hodnocení a faktory ovlivňující kvalitu života. Dále se zaměřujeme na charakteristiku náhradní rodinné péče a její vliv na dítě. Popisujeme zde i jednotlivé typy náhradní rodinné péče a potřeby dětí v této péči. Poté se věnujeme problematice ústavní výchovy, zařízením pro výkon ústavní péče, také specifický typ zvané hostitelská péče a v neposlední řadě poukazujeme na možná rizika a nedostatky ústavní péče. Samostatná kapitola je věnována konkrétně dětským domovům, kde se zaměřujeme na jejich historický vývoj, typy a následně popisujeme Dětský domov rodinného typu ve Strážnici, kde byl prováděn výzkum.

Na základě dotazníkového šetření pomocí standardizovaného dotazníku WHOQOL-BREF a následného polostrukturovaného rozhovoru byly pak zjištěny informace o tom, jak děti žijící v dětském domově rodinného typu vnímají kvalitu svého života. Ze získaných dat z dotazníkového šetření byly nejprve vyhodnoceny jednotlivé položky a poté vyhodnoceny stanovené domény dle vyhodnocení dotazníku WHOQOL. Z výsledků od dětí je patrné, že doména fyzického zdraví má nejvíce pozitivní vliv na kvalitu života. Naopak doména sociálních vztahů ovlivňuje kvalitu života dětí nejhůře.

Z odpovědí, jež děti uváděly v rozhovoru, vyplynulo, že jsou se svým životem v dětském domově spokojeny a že jim nic nechybí. Vztahy s ostatními dětmi ve skupině i vztahy s vychovateli považují ve většině případů bezproblémové a vstřícné. Nastavení vnitřního řádu shledávají také vyhovující, jedinou změnu by uvítaly v podobě delších vycházek. Také jejich finanční situace je sice dostačující, avšak zvýšení kapesného by uvítalo každé z dětí.

Ačkoliv je role ústavů velice důležitá a nezastupitelná, nejlepší a nejvýhodnější prostředí pro výchovu dítěte je nesporně rodina – přestože náhradní. Najít dítěti vhodné adoptivní či pěstounské rodiče není ale vůbec jednoduché. Žadatelé o náhradní rodinnou péči musí podstoupit dlouhou a náročnou cestu, aby jim dítě bylo svěřeno. Svěřením dítěte do nové náhradní rodiny však celý proces nekončí, dalo by se říci, že teprve začíná.

Bakalářská práce by mohla být přínosem pro praxi v těchto zařízeních a také jako osvěta veřejnosti, protože se dnes a denně setkáváme s předsudky a mýty, které je potřeba vyvrátit, už jen v zájmu institucionální výchovy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ, 2011. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. 1. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-01-2.
- [2] DOMŮVEK, ©2008. Historie. Domuvek.cz [online]. [cit. 2013-01-21]. Dostupné z: <http://www.domuvek.cz/hist.html>
- [3] DRAGOMIRECKÁ, Eva a Jana BARTOŇOVÁ, 2006. *WHOQOL-BREF, WHOQOL-100: Pří-ručka pro uživatele české verze dotazníků kvality života Světové zdravotnické orga-nizace*. Praha: Psychiatrické centrum. ISBN 80-85121-82-4.
- [4] DUFFKOVÁ, Jana, Ladislav URBAN a Jiří DUBSKÝ, 2008. *Sociologie životního stylu*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-123-6.
- [5] GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK, 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada. ISBN 978 – 80 – 247 – 1788 – 3.
- [6] KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2002. *Psychologie nemoci*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0179-0.
- [7] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2007. *Vývojová psychologie*. Praha: GRADA. ISBN 80-247-1284-9. 368 s.
- [8] MATOUŠEK Oldřich, 1999. *Ústavní výchova*. 2. vydání. Praha: SLON. ISBN 80-858-5076-1.
- [9] MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *O rodině vlastní, nevlastní, náhradní*. Praha: Portál. ISBN 80-85282-83-6.
- [10] MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH, 1999. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 80-716-9897-0
- [11] OPATRIL, Miroslav a kol., 2008. *Průvodce nových rodičů*. Brno: Sdružení pěstounských rodin.

- [12] SVOBODOVÁ, Michaela, VRTBOVSKÁ, Petra a Darina BÁRTOVÁ, 2002. *Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice*. [online] Praha: Občanské sdružení DOM, 2002. [cit. 2013 – 03 - 18] Dostupné z www: http://www.dom-os.cz/dokumenty/downloads_Zprava.pdf
- [13] Statistická ročenka školství 2012/2013 - výkonové ukazatele [online]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>
- [14] ŠVANCAR, Zdeněk a Jana BURIÁNOVÁ, 1988. *Speciálně pedagogické problémy ustavní a ochranné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- [15] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [16] VAĐUROVÁ, Helena a Pavel MÜHLPACHER, 2005. *Kvalita života, teoretická a metodologická východiska*. 1. vydání. Brno: MSD Brno. ISBN 80-210-3754-7.
- [17] VOCILKA, Miroslav, 1999. *Dětské domovy v České republice*. Praha: Aula. ISBN 80-902667-6-2.
- [18] Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7262/Zakon_o_rodine.pdf
- [19] Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních [online]. [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/PDF/sb048-02.pdf>
- [20] Zákon 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-02-03]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7263/Zakon_o_socialne-pravni_ochrane_deti.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod. A podobně

Atd. A tak dále

Č. Číslo

Dom Doména

QOL Quality of Life

Tab. Tabulka

Tzn. To znamená

Tzv. Tak zvaný

WHO World Health Organization

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č.1 Náhradní výchovná péče	18
Obrázek č.2 Typy náhradní rodinné péče	19

SEZNAM TABULEK

Tabulka č.1 Přehled domén a položek WHOQOL-BREF	37
Tabulka č.2 Průměrné skóry položek WHOQOL-BREF u dětí žijících v dětském domově	39
Tabulka č.3 Průměrné skóre domén WHOQOL-BREF a položek celkového hodnocení u dětí žijících v dětském domově	40

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník WHOQOL- BREF

Příloha P II: Přepis rozhovorů

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK WHOQOL- BREF

Kvalita života

dotazník Světové zdravotnické organizace

WHOQOL-BREF (krátká verze)

Instrukce

Tento dotazník zjišťuje, jak vnímáte kvalitu svého života, zdraví a ostatních životních oblastí. Odpovězte prosím na všechny otázky. Pokud si nejste jist/a, jak na nějakou otázku odpovědět, vyberte prosím odpověď, která se Vám zdá nejvhodnější. Často to bývá to, co Vás napadne první.

Berte přitom v úvahu, jak běžně žijete, své plány, radosti i starosti. Ptáme se Vás na váš život za poslední dva týdny. Máme tedy na mysli poslední dva týdny, když se Vás zeptáme např.:

Dostáváte od ostatních lidí takovou pomoc, jakou potřebujete?	vůbec ne	trochu	středně	hodně	maximálně
	1	2	3	4	5

Máte zakroužkovat číslo, které nejlépe odpovídá tomu, kolik pomoci se Vám od ostatních dostávalo během posledních dvou týdnů. Pokud se Vám dostávalo od ostatních hodně podpory, zakroužkoval/a byste tedy číslo 4.

Dostáváte od ostatních lidí takovou pomoc, jakou potřebujete?	vůbec ne	trochu	středně	hodně	maximálně
	1	2	3	4	5

Pokud se Vám v posledních dvou týdnech nedostávalo od ostatních žádné pomoci, kterou potřebujete, zakroužkoval/a byste číslo 1.

Přečtěte si laskavě každou otázku, zhodnoťte své pocity a zakroužkujte u každé otázky to číslo stupnice, které nejlépe vystihuje Vaši odpověď.

OSOBNÍ ÚDAJE

Pohlaví: muž žena

Datum narození: _____

1. Jak byste hodnotil/a kvalitu svého života?	velmi špatná	špatná	ani špatná, ani dobrá	dobrá	velmi dobrá
	1	2	3	4	5

2. Jak jste spokojen/a se svým zdravím?	velmi nespokojen/a	nespokojen/a	ani spokojen/a, ani nespokojen/a	spokojen/a	velmi spokojen/a
	1	2	3	4	5

Následující otázky zjišťují, **jak moc** jste během posledních dvou týdnů prožíval/a určité věci.

	vůbec ne	trochu	středně	hodně	maximálně
3. Do jaké míry Vám bolest brání v tom, co potřebujete dělat?	1	2	3	4	5
4. Jak moc potřebujete lékařskou péči, abyste mohl/a fungovat v každodenním životě?	1	2	3	4	5
5. Jak moc Vás těší život?	1	2	3	4	5
6. Nakolik se Vám zdá, že Váš život má smysl?	1	2	3	4	5
7. Jak se dokážete soustředit?	1	2	3	4	5

8. Jak bezpečně se cítíte ve svém každodenním životě?	1	2	3	4	5
9. Jak zdravé je prostředí, ve kterém žijete?	1	2	3	4	5

Následující otázky zjišťují, **v jakém rozsahu** jste dělal/a nebo mohl/a provádět určité činnosti v posledních dvou týdnech.

	vůbec ne	spíše ne	středně	většinou ano	zcela
10. Máte dost energie pro každodenní život?	1	2	3	4	5
11. Dokážete akceptovat svůj tělesný vzhled?	1	2	3	4	5
12. Máte dost peněz k uspokojení svých potřeb?	1	2	3	4	5
13. Máte přístup k informacím, které potřebujete pro svůj každodenní život?	1	2	3	4	5
14. Máte možnost věnovat se svým zálibám?	1	2	3	4	5

Další otázky se zaměřují na to, jak jste byl/a **šťastný/á** nebo **spokojený/á** s různými oblastmi svého života v posledních dvou týdnech.

	velmi nespokojen/a	nespokojen/a	ani spokojen/a, ani nespokojen/a	spokojen/a	velmi spokojen/a
16. Jak jste spokojen/a se svým spánkem?	1	2	3	4	5
17. Jak jste spokojen/a se svou schopností provádět každodenní činnosti?	1	2	3	4	5
18. Jak jste spokojen/a se svým pracovním výkonem?	1	2	3	4	5

19. Jak jste spokojen/a sám/sama se sebou?	1	2	3	4	5
20. Jak jste spokojen/a se svými osobními vztahy?	1	2	3	4	5
21. Jak jste spokojen/a se svým sexuálním životem?	1	2	3	4	5
22. Jak jste spokojen/a s podporou, kterou Vám poskytují přátelé?	1	2	3	4	5
23. Jak jste spokojen/a s podmínkami v místě, kde žijete?	1	2	3	4	5
24. Jak jste spokojen/a s dostupností zdravotní péče?	1	2	3	4	5
25. Jak jste spokojen/a s dopravou?	1	2	3	4	5

Následující otázka se týká toho, **jak často** jste prožíval/a určité věci během posledních dvou týdnů.

	nikdy	někdy	středně	celkem často	neustále
26. Jak často prožíváte negativní pocity, jako je např. rozmrzelost, beznaděj, úzkost nebo deprese?	1	2	3	4	5

PŘÍLOHA P II: PŘEPIS ROZHOVORŮ

Lukáš, 18let – v dětském domově již 13 let

- 1) Mohl bys mi popsat, jaké vztahy máš s ostatními dětmi? Vycházíš se všemi dobře nebo si s někým nerozumíš?**

Tak mám tady bráchy, s nimi asi vycházím nejlíp, to je moje rodina. A ostatní jsou tady v pohodě, na rozdíl od jiného dětského domova. Je rozdíl být tady v dětském domově a v jiném. Jsou tady lepší vztahy.

- 2) Sledoval jsi někdy, že by bylo některé z dětí upřednostňováno nebo zase naopak potlačováno?**

Ne, tady je to normální, nikdo není upřednostňovaný.

- 3) Měl jsi někdy konflikt s některým z ostatních dětí?**

Ne, nikdy. Nejsem konfliktní a nikdy jsem se tady ani s nikým nehádal. Neměl jsem důvod. Naštěstí.

- 4) Jak si rozumíš s vychovateli v dětském domově? Jak bys popsal vaše vztahy?**

Super. Tady v tom není problém, všichni jsou dobří. Vztahy tady nikdy nebyly špatné.

- 5) Pokud máš jakýkoliv problém (i osobní), můžeš se s důvěrou svěřit některému z vychovatelů?**

Své osobní problémy s vychovateli neřeším. Spíš s bráchy nebo s nejlepším kamarádem, ale jinak když něco potřebuju nebo tak, tak za nimi zajdu. Ale nestává se to často.

- 6) Můžeš mi říct, jak se připravuješ do školy? Pokud si nevíš rady s úkoly, můžeš se obrátit na vychovatele?**

Většinou používám internet. Někdy, když nevím, tak se na někoho obrátím, ale na internetu je všechno.

- 7) Jaký je tvůj pohled na nastavený vnitřní řád domova? Co bys na něm změnil?**

No tak když jsem plnoletý, tak není potřeba něco měnit. Mám toho moc, co můžu ve svém volném čase dělat. Když jsem byl mladší, tak mi vadilo to, že jsem třeba nemohl jít déle na vycházku. Ale zase když to srovnám s jiným dětským domovem, tak jsme na tom hodně dobře. Není to tady tak přísné. Když se ale něco stane, pak je to přísné.

- 8) Co si myslíš o organizaci volného času v rámci vnitřního řádu? Jaké představy máš o využití tohoto času?**

Tak momentálně bych chtěl trávit mimo domov čas někde úplně jinde, ale zase ne tolik, protože tady musím být, pomáhat se vším. Trávil bych ho s kamarády.

9) Mohl bys mi nastínit, jak se zapojuješ do chodu své skupiny? Jaké povinnosti ti vnitřní řád nařizuje?

Tady jsou povinnosti rozdělené většinou podle věku, že ti starší se starají nebo měli by se starat o ty menší a pomáhat jim. A tak se to tady děje.

10) Jak vnímáš celkově kvalitu života v domově?

Je to tady v podstatě ideální. Já už jsem tady tak dlouho, že ani nevím, jaké to je v normální rodině. Takže si myslím, že normální rodina je tady to, co je okolo mě. Ale poznal jsem, jak fungují normální rodiny a nepřipadám si jinak.

Martin, 16let – v dětském domově šestým rokem

1) Mohl bys mi popsat, jaké vztahy máš s ostatními dětmi? Vycházíš se všemi dobře nebo si s někým nerozumíš?

Vycházím tady se všema dobře. Nic špatného jsem s nimi nikdy neměl, se všema si rozumím.

2) Sledoval jsi někdy, že by bylo některé z dětí upřednostňováno nebo zase naopak potlačováno?

Ne, toho jsem si nevšiml.

3) Měl jsi někdy konflikt s některým z ostatních dětí?

Ne, to ne. Tady jsou všichni fajn.

4) Jak si rozumíš s vychovateli v dětském domově? Jak bys popsal vaše vztahy?

Dobré vťahy tady máme. Nic proti vychovatelům nemám a oni proti mně taky ne.

5) Pokud máš jakýkoliv problém (i osobní), můžeš se s důvěrou svěřit některému z vychovatelů?

Já se moc nesvěřuju. Pokud mám nějaký problém, většinou čekám, jestli se nevyřeší sám. A když ne, tak teprve za někým jdu.

6) Můžeš mi říct, jak se připravuješ do školy? Pokud si nevíš rady s úkoly, můžeš se obrátit na vychovatele?

Jo, jo, poptám se. Buď ví, nebo ne. A taky je tu internet.

7) Jaký je tvůj pohled na nastavený vnitřní řád domova? Co bys na něm změnil?

Ne, neměnil bych nic. Mně všechno vyhovuje. I vycházky se dají.

- 8) Co si myslíš o organizaci volného času v rámci vnitřního řádu? Jaké představy máš o využití tohoto času?**

Tak organizace času je dobrá. Ale kdybych měl času víc, trávil bych ho buď s kamarády, nebo v posilovně.

- 9) Mohl bys mi nastínit, jak se zapojuješ do chodu své skupiny? Jaké povinnosti ti vnitřní řád nařizuje?**

My tady máme takové kolečko a tam máme úklidy na týden, takže se zapojuju.

- 10) Jak vnímáš celkově kvalitu života v domově?**

Dá se to přežít (smích). Jsem se vším spokojený.

Lucka, 16let – v dětském domově 3 roky

- 1) Mohla bys mi popsat, jaké vztahy máš s ostatními dětmi? Vycházíš se všemi dobře nebo si s někým nerozumíš?**

S některýma vycházím dobře a s některýma ne. Jako, že se s nimi moc nebavím.

- 2) Sledovala jsi někdy, že by bylo některé z dětí upřednostňováno nebo zase naopak potlačováno?**

To se mně tady stalo. Teda myslela jsem si to o jedné holce, ale jinak jsme tu všichni stejní. Ale párkrát se tady nadřezovalo. Jako, že je má víc teta Olinka ráda. Ale to už jsou tady ty děcka děle. Ale nijak výrazně.

- 3) Měla jsi někdy konflikt s některým z ostatních dětí?**

Konflikt ne. Když mně někdo vadí, tak se s ním nebavím, to je vše. Prostě si ho nevšímám.

- 4) Jak si rozumíš s vychovateli v dětském domově? Jak bys popsala vaše vztahy?**

Se všema dobře. Vycházím se všema úplně v pohodě.

- 5) Pokud máš jakýkoliv problém (i osobní), můžeš se s důvěrou svěřit některému z vychovatelů?**

Jo, když mám nějaký problém, který nechci řešit tady s děčkama, tak jdu za tetou. Já jsem taková, že mi stačí jen to, že mě vyslechne. Je mně pak většinou líp.

- 6) Můžeš mi říct, jak se připravuješ do školy? Pokud si nevíš rady s úkoly, můžeš se obrátit na vychovatele?**

Jo, můžu za nimi vždy, většinou mi pomáhají a vysvětlí mi to všechno. Nebo chodím na doučování.

7) Jaký je tvůj pohled na nastavený vnitřní řád domova? Co bys na něm změnila?

Trošku jo, trošku ty vycházky. Z pohledu na to, kolik mi je a jestli jsem na základce nebo na střední.

8) Co si myslíš o organizaci volného času v rámci vnitřního řádu? Jaké představy máš o využití tohoto času?

No jakože času je docela málo. Vycházky jsou krátké. A kdybych měla času víc, trávila bych ho s přítelem.

9) Mohla bys mi nastínit, jak se zapojuješ do chodu své skupiny? Jaké povinnosti ti vnitřní řád nařizuje?

Takže uklízíme večer, po večeri máme úklid. Pomáhám tetě s malýma děckama. To je asi vše. Máme to rozdělené ve skupině. Osm úklidů na osm děcek.

10) Jak vnímáš celkově kvalitu života v domově?

No není to doma jako doma, ale dá se to. Mám všechno, co potřebuju.

Karolína, 16let – umístěna v dětském domově 12 let

1) Mohla bys mi popsat, jaké vztahy máš s ostatními dětmi? Vycházíš se všemi dobře nebo si s někým nerozumíš?

Jo, dobré. Já vycházím se všema.

2) Sledovala jsi někdy, že by bylo některé z dětí upřednostňováno nebo zase naopak potlačováno?

Jenom jeden čas, ale teď už je to dobré, to už bylo dávno. To když jsem byla menší, žárlila jsem na ty velké děcka, že oni můžou všechno a já nic. Ale to bylo jen kvůli věku.

3) Měla jsi někdy konflikt s některým z ostatních dětí?

Ne! Já jsem naprosto nekonfliktní člověk. Se všema zadobře.

4) Jak si rozumíš s vychovateli v dětském domově? Jak bys popsala vaše vztahy?

Já perfektně. Mě všichni chápou, já chápu je, protože já jsem až moc temperamentní, takže oni mě berou, já je beru. Vycházíme spolu dobře.

5) Pokud máš jakýkoliv problém (i osobní), můžeš se s důvěrou svěřit některému z vychovatelů?

Já když už mám problém, tak ho řeším se všema. Ať mně každý řekne svůj názor a pak se rozhoduju, jak to vyřeším. Ale tety jsou tady super.

- 6) Můžeš mi říct, jak se připravuješ do školy? Pokud si nevíš rady s úkoly, můžeš se obrátit na vychovatele?**

Přijdu za tetou a ona mi vše řekne, popovídáme si, ona mi to vysvětlí. Snažíme si pomáhat. Jinak internet.

- 7) Jaký je tvůj pohled na nastavený vnitřní řád domova? Co bys na něm změnila?**

Tady jsou strašně krátké vycházky a já jsem v takových těch letech - užívám si, diskotéky a tak. Takže jenom ty vycházky bych prodloužila, jinak nic, jinak je to dobré.

- 8) Co si myslíš o organizaci volného času v rámci vnitřního řádu? Jaké představy máš o využití tohoto času?**

Volného času je tu pro mě prostě málo. Nejradši bych ho trávila úplně někde jinde než tady, protože venku mám kamarády. Venku mám všechno.

- 9) Mohla bys mi nastínit, jak se zapojuješ do chodu své skupiny? Jaké povinnosti ti vnitřní řád nařizuje?**

Někdy vařím, uklízím, pečů. Já tady pomáhám celkově tak se vším. Uklízet mě nebaví, ale já jsem na cukrářské střední, takže tady pečů docela ráda a vaření mě taky docela baví. I když to moc neumím, ale baví (smích).

- 10) Jak vnímáš celkově kvalitu života v domově?**

Jakože nenahrazuje mně to tady rodinu. Nemám tady tolik volnosti, abych mohla chodit s kamarády ven, abych mohla jezdit za mamkou, kdy chci, za klukama, kdy chci, ale dá se to. Jsem spokojená.

Lenka, 17let – umístěna do dětského domova před dvěma lety soudním nařízením

- 1) Mohla bys mi popsat, jaké vztahy máš s ostatními dětmi? Vycházíš se všemi dobře nebo si s někým nerozumíš?**

Tak se spolubydlící se bavím docela hodně, pak ještě s Karin taky. Je to docela fajn. Akorát u nás na skupině se s jedním nebavím, ale my jsme potichu, že si všímáme jen sami sebe.

- 2) Sledovala jsi někdy, že by bylo některé z dětí upřednostňováno nebo zase naopak potlačováno?**

Tak to nevím, já se tady do tohoto vůbec nepletu. Já si to tady chci odkroutit do osmnácti, protože já jsem to dostala nařízením. Vlastně já jsem byla do patnácti doma normálně. Tak já si to prostě do osmnácti nějak odkroutím a pak jestli si tady dodělám ten gympl, to se uvidí.

3) Měla jsi někdy konflikt s některým z ostatních dětí?

Ne, to ne. Jak jsem říkala, nevšímám si moc ostatních, jen sama sebe.

4) Jak si rozumíš s vychovateli v dětském domově? Jak bys popsala vaše vztahy?

S vychovateli si rozumím hodně, super. Padli mně do oka.

5) Pokud máš jakýkoliv problém (i osobní), můžeš se s důvěrou svěřit některému z vychovatelů?

Když mám nějaký problém, tak volám mamce. A když to není nějak moc důležité, probírám to se spolubydlicí. S vychovateli neřeším skoro nic.

6) Můžeš mi říct, jak se připravuješ do školy? Pokud si nevíš rady s úkoly, můžeš se obrátit na vychovatele?

Obracím se na strýce. Vždycky za ním chodím, když něco potřebuju. Jeho baví matematika, fyzika jako mě, tak chodím za ním.

7) Jaký je tvůj pohled na nastavený vnitřní řád domova? Co bys na něm změnila?

Tak určitě je dobrý. To co si navaríš, si musíš sníst. Vždycky je to k něčemu.

8) Co si myslíš o organizaci volného času v rámci vnitřního řádu? Jaké představy máš o využití tohoto času?

Máme tady čas na všechno – úkoly, úklid, vycházky. Jenom ty vycházky bych změnila, no. Jsou krátké. A čas bych chtěla víc trávit s rodinou a kamarády.

9) Mohla bys mi nastínit, jak se zapojuješ do chodu své skupiny? Jaké povinnosti ti vnitřní řád nařizuje?

No tak určitě pomáhám – úklidy jsou, i na nějaké soutěže jezdím. Jak kdy, jak co.

10) Jak vnímáš celkově kvalitu života v domově?

Když jsem byla ještě doma, tak jsem na děcáky nějak neměla názor, ale až jsem sem přišla, no tak teprve jsem si uvědomila, že tady se ty děcka fakt mají dobře, že to není tak hrozné. Když jsem sem měla nastoupit, sestra mně pouštěla takové hrozné filmy o děcáku, myslím, že Rekviem pro Zuzanu, tak jak jsem se na to dívala, měla jsem úplně strach sem jít. A nakonec všechno v pohodě.

Pavel, 15let – v dětském domově necelých 6 let

- 1) Mohl bys mi popsat, jaké vztahy máš s ostatními dětmi? Vycházíš se všemi dobře nebo si s někým nerozumíš?**

Jo, dobré. Není nikdo, s kým bych si nerozuměl.

- 2) Sledoval jsi někdy, že by bylo některé z dětí upřednostňováno nebo zase naopak potlačováno?**

Ne, to ne, tady jsme všichni stejní.

- 3) Měl jsi někdy konflikt s některým z ostatních dětí?**

Neměl jsem důvod. A doufám, že ani mít nebudu.

- 4) Jak si rozumíš s vychovateli v dětském domově? Jak bys popsal vaše vztahy?**

Dobře vycházíme. Se všema mám vztahy v pohodě.

- 5) Pokud máš jakýkoliv problém (i osobní), můžeš se s důvěrou svěřit některému z vychovatelů?**

Tady jsou všichni v pohodě, takže klidně můžu přijít, když potřebuju. Většinou ale jen školní věci.

- 6) Můžeš mi říct, jak se připravuješ do školy? Pokud si nevíš rady s úkoly, můžeš se obrátit na vychovatele?**

Každý den se učím. Vždycky za tetou vychovatelkou dojdu a ona mě vyzkouší z toho, co máme na další den. Řeším všechno s ní.

- 7) Jaký je tvůj pohled na nastavený vnitřní řád domova? Co bys na něm změnil?**

Mně to vyhovuje. Možná jenom ty vycházky, to jediné. Jako abychom se nemuseli ohlašovat a mohli jít ven na tři hodiny vkuse a až potom jít domů.

- 8) Co si myslíš o organizaci volného času v rámci vnitřního řádu? Jaké představy máš o využití tohoto času?**

Chtěl bych jen víc času, ale nemůžu. My totiž můžeme ven jen na hodinu a půl a pak se musíme ohlásit doma a zase na hodinu a půl a zase se ohlásit.

- 9) Mohl bys mi nastínit, jak se zapojuješ do chodu své skupiny? Jaké povinnosti ti vnitřní řád nařizuje?**

Pomáhám s úklidem každý den - vysávat a tak.

- 10) Jak vnímáš celkově kvalitu života v domově?**

Jo, dobré. Jako doma je doma, ale dá se to tady. Jsem spokojený.